

NIEKTÓRE ZJAWISKA W JĘZYKU ROSYJSKIM PODLEGAJĄCE INTERFERENCJI JĘZYKA POLSKIEGO

Język rosyjski i polski, podobnie jak i inne fleksyjne języki słowiańskie, cechują liczne podobieństwa w zakresie systemów gramatycznych. W procesie nauczania języka rosyjskiego Polaków podobieństwa te przyspieszają opanowanie niektórych sprawności językowych. Można to zauważyć zwłaszcza w stosunku do sprawności składających się na bierną znajomość języka (rozumienie mowy, czytanie, tłumaczenie pisemne).

Równoległe zaś inne podobieństwa są przyczyną poważnych trudności w poprawnym, płynnym wypowiedaniu się po rosyjsku. Pewna zbieżność systemów gramatycznych języka polskiego i rosyjskiego pozwala, w większym stopniu niż przy nauce języków zachodnioeuropejskich, oprzeć się na pojęciach znanych uczniom z gramatyki polskiej. Dlatego też nauczyciel języka rosyjskiego w szkole polskiej nie zawsze objaśnia pojęcia kategorii liczby, rodzaju, przypadku, jak również nie podaje niektórych definicji. Wszystkie te wiadomości uczeń przynosi z języka polskiego na rosyjski. Zjawisko przenoszenia (transferu) obejmuje w tym wypadku nie tylko wiadomości o języku, ale przede wszystkim pewne nawyki w zakresie mówienia, czytania oraz pisania.

Czeski rusycysta František Maliř stwierdza, że „[...] odróżnić obcojęzyczny sygnał mowny od ojczystego, jest tym trudniej im bardziej są one do siebie podobne pod względem fonetycznym i znaczeniowym”¹. Pozorne analogie w zakresie niektórych zjawisk fonetycznych w języku rosyjskim i polskim bardzo często są przyczyną nieprawidłowego przyswajania przez uczniów pewnych dźwięków mowy rosyjskiej. Chodzi tu nie tylko o błędną wymowę spółgłosek: [ž, š, c, č'] i [š'š'] (m), złą akcentuację wyrazów czy nieprawidłową intonację. Powszechnym zjawiskiem u uczniów w szkole podstawowej i średniej, a także u studentów kontynuujących naukę języka rosyjskiego w ramach lektoratów, jest utożsamianie wymowy, typowych dla języka rosyjskiego, miękkich spółgłosek: [l', p', s', t', v', f'] itp. z odpowiednimi, przeważnie twardymi, spółgłoskami w języku polskim.

---

¹ F. Maliř, *Metodika vyučování ruskému jazyku*. Statni Pedagogicke Nakladatelstvi. Praha 1967, s. 31.

Przenoszenie pewnych nawyków i skojarzeń literowo-dźwiękowych z języka polskiego na rosyjski ujemnie odbija się na wynikach nauczania kaligrafii i ortografii. Negatywny wpływ języka ojczystego na wymieniony zakres sprawności w języku rosyjskim zależy od stopnia poprawności metod nauczania alfabetu. Jeśli okres nauczania początkowego był potraktowany zbyt pobieżnie i nie zawsze z wymogami metodyki, to działanie interferencji języka polskiego daje się zauważyć nawet na późniejszym etapie nauczania. Spostrzeżenia te znalazły potwierdzenie w treści analizy prac domowych uczniów niektórych szkół podstawowych oraz prac pisemnych absolwentów szkół średnich, nie wyłączając w tym kandydatów na filologię rosyjską². Wpływ języka ojczystego był w przypadku wymienionych prac przyczyną następujących błędów:

- a) nieprawidłowa pod względem kaligraficznym pisownia liter właściwych alfabetowi rosyjskiemu (б, ж, л, я, ъ);
- b) stosowanie połączeń literowych typowych dla kaligrafii polskiej prawie we wszystkich pozostałych przypadkach;
- c) mylenie funkcji tych liter, które kształtem przypominają litery alfabetu polskiego, lecz symbolizują inne dźwięki (у, д, в, р, с);
- d) upodabnianie wyrazów rosyjskich do polskich poprzez wstawianie niewłaściwej litery (отдыхнуть, умерать, седеть, рысковать).

Błędne skojarzenia literowo-dźwiękowe hamują w znacznym stopniu proces nauki czytania w języku rosyjskim. Przenoszenie przez uczniów nawyków nabytych wcześniej w języku ojczystym wywiera ujemny wpływ na powstawanie nowych nawyków czytania obcojęzycznego. Interferencja przejawia się tu zarówno w ortoepicznych błędach uczniów, jak i w nieodpowiednim dzieleniu zdań na syntagmy, złej intonacji, nieprzestrzeganiu akcentów logicznych oraz należytego tempa czytania. Ponieważ czytanie i pisanie są sprawnościami wtórnymi w stosunku do mówienia, pracę nad zapobieganiem błędom powstającym wskutek interferencji języka polskiego należy rozpocząć już w momencie kształcenia pierwszych nawyków mownych na początkowym etapie nauczania.

Niewłaściwe podejście metodyczne, brak rozeznania w zakresie jakiego materiału językowego zachodzi zjawisko interferencji, wreszcie zbyt funkcjonalne traktowanie gramatyki — sprzyja rozpowszechnianiu się błędów interferencyjnych. W procesie nauczania gramatyka jest jednym z ważnych czynników prowadzących do opanowania języka. Określone wiadomości teoretyczne w połączeniu z umiejętnością świadomego ich stosowania w praktyce przeciwdziałają w pewnym stopniu interferencji języka ojczystego.

Szczególnie trudnym problemem przy nauczaniu języka rosyjskiego jest zapobieganie błędom z zakresu morfologii. Negatywny wpływ interferencji

² Wymienione uwagi w mniejszym stopniu dotyczą studentów-rusycystów.

daje się zauważyć tutaj bardzo wyraźnie, co przejawia się w przenoszeniu polskich form fleksyjnych do języka rosyjskiego. Dowodem tego są rażące błędy absolwentów szkół średnich. Analiza 87 prac pisemnych wykazała, że najwięcej trudności sprawia deklinacja rzeczowników. Na pierwsze miejsce wysuwają się rzeczowniki rodzaju męskiego zakończone na spółgłoskę. Oto przykłady błędów:

Он знает характер люди (людей);
 В ресторане было много его товарищи (товарищей);
 Он писал о храбрости солдатов (солдат).

W powyższych błędach łatwo doszukać się wpływu końcówek dopełniacza rzeczowników polskich: -ów; -i; -y.

W miejscowniku l. poj. odnotowano następujące typy błędów powstałych przez analogię do form języka polskiego.

Он забыл о своём стихотворнию (ии);
 О ребёнку никто не помнил (е);

Również działaniem transferu należy tłumaczyć kolejne pod względem liczebności błędy dotyczące rzeczowników z końcówkami -a, -я; w miejscowniku l. poj. Typowe przykłady błędów:

Птицы строят свои гнёзда в рощи (е);
 До войны он жил в деревнии (е);
 Весь день мать просидела в кухни (е).

Większość błędów w odmianie rzeczownika dotyczyła form mianownika i dopełniacza. Kolejne miejsce zajmują pod tym względem formy celownika, biernika i narzędnika.

Następną co do liczebności grupę błędów gramatycznych stanowiły błędy w różnych formach koniugacyjnych czasownika. Na szczególną uwagę zasługują formy trzeciej osoby l. poj. i mn. Np.:

Он всё скаже матери (скажет);
 Яша обошед ель (обошёл).

Zwrotne formy czasowników polskich były przyczyną często powtarzających się takich oto błędów:

Они глянулись на небо (глянули);
 Брат решил отомститься (отомстить);

lub:

Девушки осталии в клубе (остались);
 Маяковский вернулд домой (вернулся).

Na tle rozbieżności w rządzie niektórych czasowników rosyjskich i polskich popełniono wiele błędów, większość z nich dotyczyła tych czasowni-

ków, których odpowiedniki w języku polskim rządzą dopełniaczem i biernikiem: Np.:

Саша был доволен из того (тем);
Он наверно следит её (за ней).

Spośród błędów z zakresu odmiany zaimków najliczniejszymi okazały się błędne formy zaimka osobowego ona w dopełniaczu, celowniku i bierniku. Typowymi przykładami błędów są tu zdania:

Мать не знала, что ей сын занимается подпольной работой (её);
Всё приближалось к неё (к ней).

Trudność sprawia również uczniom użycie zaimków wskazujących этот i тот, których formy prawie we wszystkich analizowanych pracach były nieprawidłowo użyte.

Przedstawione typy błędów są wprawdzie różnorodne, lecz sprowadzają się do dwóch zasadniczych tematów; 1) deklinacji imiennych części mowy, 2) koniugacji czasowników.

Treść dokonanej przeze mnie analizy prac uczniowskich pozostaje w zgodzie z wynikami innych podobnych badań³.

Na nieznanomość reguł gramatycznych odnośnie powyższych dwóch zagadnień i nieumiejętność zastosowania ich w praktyce składa się wiele przyczyn. Za jedne z ważniejszych uważać trzeba negatywny wpływ języka polskiego oraz niedostateczną ilość ćwiczeń utrwalających i wdrażających. „Każde nowe dla ucznia zjawisko językowe przeznaczone do jego czynnego zasobu powinno być pokazane i wyjaśnione, utrwalone, a jednocześnie włączone na stałe do zespołu środków, którymi uczeń posługuje się coraz samodzielniej i swobodniej w związku z różnymi tematami, w różnych sytuacjach i okolicznościach dla osiągnięcia różnorodnych celów komunikatywnych“⁴.

Przyjęcie takiej zasady w pracy nad językiem na pewno przyczyni się do zmniejszenia ilości błędów powstających na skutek interferencji języka polskiego. Pomocną tutaj jest również metoda porównawcza (stosowana nie zawsze w postaci jawnej dla uczniów).

W pracy własnej nauczyciela, w toku jego przygotowania się do lekcji, zestawienie języków pozwala przewidzieć typowe błędy uczniów, przyczynia się wydatnie do określenia stopnia i charakteru trudności poszczególnych zjawisk języka obcego i pomaga w znalezieniu właściwych sposobów pracy nad tymi zjawiskami oraz skutecznych środków zapobiegania błędom⁵.

W pracy nad osiągnięciem lepszych wyników w nauczaniu języka rosyjskiego poprzez przeciwdziałanie negatywnemu transferowi z języka polskiego sugeruję przyjąć następujące postulaty:

³ Z *problematyki nauczania języka rosyjskiego*, pod redakcją B. Wiczorkiewicza. PZWS, Warszawa 1969.

⁴ Tamże..., s. 159.

⁵ Tamże..., s. 161.

1. Należałoby zwrócić większą uwagę na okres początkowego nauczania języka. (Mam na myśli zwłaszcza metodologię wprowadzania alfabetu; dokładne wyjaśnianie funkcji poszczególnych liter).

2. Podając nowy materiał ortograficzny i gramatyczny trzeba umiejętnie sygnalizować ważniejsze rozbieżności językowe, tj. różnice w zakresie pewnych kategorii i form gramatycznych w języku polskim i rosyjskim.

3. Pożądane jest również zwiększenie ilości ćwiczeń utrwalających poznane już zasady i reguły.

4. Trzeba pamiętać o stopniowym zaostrzeniu wymagań w stosunku do uczniów w zakresie praktycznego posługiwania się danymi formami gramatycznymi.

5. Należy także częściej kontrolować wszelkie zapisy uczniów w zeszytach przedmiotowych.

6. Przy poprawie wypracowań klasowych konieczne jest sygnalizowanie błędów w taki sposób, by korekta dokonywana przez uczniów miała charakter twórczy, a nie mechaniczny.

7. Wyrabianie wszelkich sprawności językowych opierać na gruntownej znajomości poszczególnych działów gramatyki w sposób świadomie praktyczny.

Można spodziewać się, że spełnienie powyższych postulatów będzie jednym z istotnych środków przeciwdziałających interferencji języka polskiego w procesie nauczania języka rosyjskiego.

Станислав Ставаж

НЕКОТОРЫЕ ЯВЛЕНИЯ В РУССКОМ ЯЗЫКЕ, ПОДВЕРГАЮЩИЕСЯ ИНТЕРФЕРЕНЦИИ ПОЛЬСКОГО ЯЗЫКА

В статье обсуждаются типичные явления в русском языке, подвергающиеся интерференции польского языка в области фонетики, каллиграфии, орфографии и морфологии. Наблюдения автора иллюстрируются примерами, содержащими типичные ошибки, возникшие под влиянием интерференции. Кроме того в статье рассматриваются источники этих ошибок, а также способы их предупреждения.

Stanisław Stawarz

SELECTED PHENOMENA OF THE RUSSIAN LANGUAGE SUBJECT TO THE INTERFERENCE OF THE POLISH LANGUAGE

The paper deals with the most typical phenomena in the domain of Russian phonetics, calligraphy, spelling and morphology which undergo the interference of the Polish language. He illustrates his observations and conclusions with the examples of typical mistakes due to interference. He discusses also the sources of these mistakes and the means of prevention.